

Türk Kültüründeki Su Kültünün Çukurova Halk İnançlarındaki İzleri

Prof. Dr. Erman Artun*

“İnanç” sözcüğü için kaynakların farklı tanımlar yaptığını görmekteyiz. “İnanç bir şeyi güvenle doğru sayma tutumudur. Buna göre, yeterince gerekçesi bulunmayan, kesin olmayan bir şeyi doğru sayma, akıl yoluyla genel geçer bir doğrulama yapmadan başkasının tanıklığı üzerine kurulmuş kanıtları, bir kuşku olmaksızın onaylamadır (Akarsu, 1988:104).” “İnanç, bir düşünceye bağlı bulunma, Tanrıya, bir dine inanma, iman, birine duyulan güven, itimat, inanma duygusu, inanılan şey, görüş ve öğretidir”dir (ML, 1971, C.6:300). Din ve inanç kavramları birbirinden farklıdır. Ayrıca din denen toplumsal kurum, inanç ve tapınma adlı iki bölümden oluşur. Her iki bölümün temelinde de kutsallık ve yasak kavramları yatar (Turan,1994: 84).

İnanç, topluluklara millet olma özelliği kazandıran ve kültür kavramını meydana getiren önemli bir unsurdur. Türklerin İslâmiyet’ten önceki inanç sistemleri hakkında birçok görüş ileri sürülmesi ve konuyla ilgili birçok terim ve kavramın ortaya konmasıyla birlikte kesin bir sonuca varılamamıştır. Türklerin İslâmiyet’ten önceki inanç sistemleri için “Toyonizm, Totemizm, Şamanizm, Gök Tanrı İnanıcı, Tek Tanrı Dini” gibi terimlerin kullanıldığını görürüz; ancak bu terimlerin karşıladığı kavramlar üzerinde de araştırmacıların farklı görüşleriyle karşılaşırız. Sahada çalışanların bir kısmı bu terimleri bir inanç sistemi yani din olarak gösterirken, diğer bir kısmı ise bunların birer din değil, sadece birtakım inançlar olduğunu iddia etmektedir (Doğan, 2002, C.3:305).

Halk inancı; kişi ve toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlâk kuralları gibi kesinlik, katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler (Boratav, 1997:7).

Türk toplumu binlerce yıllık tarihinde, çeşitli dinlere ve kültürlere girmiş, İslâmiyet’i kabul ettikten sonra da eski dinlerinin, kültürlerinin etkilerini sürdürmüştür. Gerek yazılı kaynaklarda gerekse sözlü bilgilerde halk inançları konusunda Anadolu’nun değişik yerlerinde önemli benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum da Anadolu topraklarında yaşayan insanların aynı tarih ve kültüre sahip olduklarının bir göstergesidir (Kılıç, 2001:416).

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki kuşağa aktarılan inanmalardır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda, teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001:415).

* Çukurova Üniversitesi Fen-Ed. Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

Bir milletin kimliğini belirlemede halk inanışları önemli rol oynar. Türk milleti açısından bakıldığında farklı din ve mezheplere sahip olan, farklı coğrafyalarda yaşayan Türk halklarının aynı inanç dünyasına dâhil olduğu görülür. Milletler sevinçlerini ve hüznelerini paylaştıkları günleri, tarih boyunca inançlarına ve törenlerine bağlı olarak kutlamaktadırlar. Türkler arasında aynı veya benzer halk inanışlarının görülmesi, tarihî-millî bağın bir ifadesidir (Ercan, 2006:72).

Bugün birçok kişinin “bâtil” olarak adlandırdığı halk inanışlarına kültürel düzeyi ne olursa olsun birçok insanın yaygın olarak inandığı bir gerçektir. Bu inançlar daha çok korkulan bir doğa olayı etrafında oluşmaktadır ve o doğa olayını olağanüstü bir şekilde düşünmektedirler. (Yardımcı, 1993:321).

İnsanoğlu yüzyıllardan beri çok şeye inanma ihtiyacı duymuştur ve inandığı şeyin mantıklı olmasını önemsememiştir. O, gördüğüne, duyduğuna, yetişme sürecinde çevresinden edindiği halk kültürüne bağlı kalarak, inancından ödün vermeksizin inanmıştır. İnsanoğlu için inanmanın mantığı değil, inanmanın verdiği mutluluk ön planda yer almıştır (Yardımcı, 1993:279). Halk inanışları ile ilgili değişik tasnif çalışmaları yapılmıştır. Bu tasnifleri belirleyen en önemli özellik derleme çalışmalarında elde edilen malzemelerdir.

Eski Türk İnançlarında Su Kültü

Halk kültürü araştırmalarının sonucunda eski inanç sistemlerine ait birçok inanç ve pratiğin günümüzde de yaşadığı tespit edilmiştir. İnsanlar, en erken süreçlerden itibaren yaşamlarında tutunacak, güvenecek gizli bir varlık aramışlardır. Bu arayışlar ve inançlar, gökyüzündeki yıldızlar, ay, güneş, fırtına, gece, gündüz, ağaçlar, nehirler gibi bütün tabiat olgularından, korkulan ya da çekinilen varlık ve olaylardan ilham almıştır. Dünyanın dört bir yanında insanlar, inanç sembollerini taş, toprak, maden, seramik ve hatta tekstilde bile dile getirmişlerdir. İnanç sistemleri giderek gelişmiş ve neticede tek tanrılı din aşamasına ulaşmıştır. Bu inançların görsel malzemeye dökülmesiyle insan-kültür-uygarlık-sanat ilişkisinde değerlendirilmesi gereken objeler ortaya çıkmıştır.

Orta Asya'dan gelip Anadolu ve Rumeli'ye yerleşen Türkler, buraya kendi kültürlerini taşımış, Anadolu coğrafyası, birçok uygarlığın, din ve inanç sisteminin bulunduğu kültürlerin ortak kaynağı olmuştur. Türkler Anadolu'ya gelince İslâmiyet ve Anadolu kültürüyle tanışmıştır. Türk halk kültürü günlük hayatın uygulama ve değer yargılarıyla yeni bir içerik ve nitelik kazanmıştır. İslâmiyet öncesi atalar kültü, tabiat kültüleri, gök tanrı kültü ve şamanlık gibi eski inançlar yeni inanç örgüsü altında devam etmiştir (Ocak, 2000:53).

Şamanizm inancı, içeriği ve sergilediği doktrine göre; bir din olarak kabul görmese de din kadar etkili olmuş ve uzun yıllar Türklerin yaşamlarında büyük rol oynamıştır. Özellikle Altay Türkleri uzun yıllar Şamanizmin etkisinde kalmıştır. Animizm'in ve Natürizm'in kaynaklarından oluşan bir zemin üzerinde tutunarak hızla yayılan Şamanizm'de, bu inancı yayan ve uygulayan kişilere şaman denilmektedir. Şamanlara göre; insanlarda heybetli ve korkutucu olan kötü ruhlarla, iyilik eden iyi ruhlar bulunur. İnsanlar ölüp dünyadan ayrıldıktan sonra, o ölen kişilerin ruhları insanlar arasında dolaşır. Onlara musallat olarak, zaman zaman zarar verirler. Şamanlar zararlı olan ruhları kovmak amacıyla törenler düzenleyip dualar okurlar.

Toplum arasında büyük güç olan hatta yayıldığı yerlerde devletin kaderini değiştirebilen şamanizm inancına sahip Türklerde de aynı inançta olan, millet ve

toplumlarda olduğu gibi, şamanların tanrılarla konuştuğu ruhlarla konuşup onların yardımıyla yol göstericilik yaparak akıl öğrettiği, hekimlik yaparak hastalara musallat olan kötü ruhları kovmak için telkin yoluyla ve yaptığı çeşitli bitkisel ilaçlarla şifa dağıttığına inanılır. Şamanizm’de şamanlara göre insanların biri kendilerinde diğeri de ayrı ama birbirinin aynısı olan, iki ruhu vardır. Bu eş ruh bir hayvan halinde de olabilir ki buna da “yekil ” denilmektedir. Şamanizm’de birden fazla tanrı vardır ve bu tanrılarının görev ve yetkileri birbirinden ayrıdır. Şamanizm’de beş kutsal unsur vardır. Bunlar; demir, toprak, ateş, su ve ağaçtır.

Kült, yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınma anlamına gelmektedir. Bu saygı ve tapınış, duayı, kurbanı, dinsel tören olan belli ritleri gerektirmektedir. Tapınaklar, toplantı evleri, kutsal olarak bilinen alanlar, tepeler, mağaralar ve nehirler kült olarak kullanılmıştır. Kültü uygulayan, topluluğu yöneten bir başkan vardır. Kültün uygulandığı bayram ve tören için belli zamanlar seçilmekte, kült araçları bulundurulmaktadır (Tezcan, 1996: 120).

Bir başka görüşe göre, bir kültün varlığından söz edebilmek için şu üç şartın varlığı gereklidir;

- a. Külte konu olabilecek bir nesne ve kişinin varlığı,
- b. Bu nesne ya da kişiden insana zarar gelebileceğine ilişkin inancın varlığı,
- c. Bu inancın sonucu olarak faydayı sağlayabilecek, zararı uzaklaştırabilecek ziyaretler, adaklar, kurbanlar vb. uygulamaların varlığı (Ocak, 2000:113).

Su kültü, eski Türk inanç sisteminde önemli bir yere sahiptir ve tüm pınarların, dere, ırmak, göl ve denizlerin kendi iyi ruhlarının olduğuna inanılmaktadır. Suyun şifa verici, arındırıcı gücüne inanç, Türk mit, efsane ve destanlarına da yansımıştır.

Su ve dolayısıyla çevresinde oluşan kozmolojide o, ana rahmidir yani dişi ve doğurgandır, gizli güçlerin toplamıdır. Aynı zamanda büyüsel işleve sahiptir, her derdin devası suyun ilk örneği ‘hayat suyu’ sonsuz yaşam kaynağıdır (Eliade, 2003: 200).

Su, hem söndürdüğü ateşin karşıtı hem de tamamlayıcısıdır, zira ateşin büyümesi suya bağlıdır. Suyun bereket sağlamadaki rolü iyi bilinmektedir ve bu özellikleriyle suya önem verilmektedir (Roux, 1994:114).

Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir, başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar da sudan yaratılmıştır. O halde su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik bilinçte önemli bir konum üstlenmiş durumdadır. Su, başlangıç madde olduğu gibi eskatolojik mitte de dünyanın sonunu getiren unsur olarak görülür. Kozmik bilgide tufan olarak nitelenen dünyanın su ile kaplanması ezoterik bilgilere göre yaşanmış dünyanın sonu, yeni oluşumun ilk unsurudur (Bayat, 2007: 248).

Batı Göktürkler, dört unsur olan ateş, su ve havayı takdis edip toprağa büyük önem vermişlerdir. Bu bazen toprak, su, ateş, ağaç şeklinde dördlü, bazen de toprak, su, ağaç, ateş ve demir veya toprak, su, ateş, ağaç ve rüzgâr şeklinde beşli unsur olarak telakki edilmiştir (Ocak, 1983: 183).

Eski Türkler, tabiatı birtakım gizli kuvvetlerin varlığına inanırlardı. Radloff’a göre, yer-sular; “göklerin katlarında yaşayan bütün bu yukarı dünya ilahları, beşeriyeti meydana getiren, yaşatan ve koruyan varlıklar olarak mütalaa edilir” (Radloff, 1976: 220). Türkler arasında, üzerinde insanların yaşadığı ve onlara iyilik yapan ruhlar cemiyeti, yer-su ruhları olarak takdis edilmiştir. Radloff’un tespitine göre; Yer-su denince 17 Han’ın tamamı kastedilir. Onlar dağların karlı tepelerinde ve nehirlerin membalarında otururlar (Radloff, 1976: 219).

Türkler arasında yer gök tanrılarının dışında, vatani temsil eden bir takım yer-sular vardır. Türklerin yaşadığı coğrafyalarda dağlar, sular, nehirler ve kaynaklar birer tanrı adını taşırlar. Yer-sular, ülkelere göre değişir. Bunlar, oymakların ve boyların ataları gibi önemlidir. Bu yüzden Türklerde tabiatın güzellikleri, tepeler, su kaynakları kutsallaştırılmış ve bu suretle Türk, vatanına ilahi bağ ile bağlanmıştır (Yörük, 2006: 58).

Türkler, kendini besleyen ve barındıran ırmakla dağı kutsal bilir ve ilah olarak kabul ederlerdi. Hatta aşiret, ırmak ve dağ birleşerek kutsal bir kişilik oluşturmuşlardır. Türk aşiretleri, dağlarına ve ırmaklarına çok bağlı oldukları için başka ülkelere göç ettikleri zaman kendi dağı ve ırmağının ismini yeni yurduna götürmüştür. Bunun örnekleri Anadolu'da çaktır. Zaten bu göçlerin, "yer-su"nun emriyle olduğuna inanılırdı (Gök, 1989: 147-149).

Yer-su (Yar-sub) tabiri Orhun Kitabelerinde ifadesini bulmuştur. Aynı inanç "Yir-suv" tarzında Uygurlarda da vardır. Bunlar kutsaldır. Halk inanışlarında maddi hayat şartlarının, ekonomik ve sosyal amillerin de rol oynadığı kabul edilmektedir. Eski Mısır'da Nil nehri bereket tanrısı idi. Denizlerin hakimi ve ölümlerin koruyucusu Talay Han'ın bir adı da Yayık'tır. O, on yedi denizin birleştiği yerde oturur ve bütün sulara hükmeder" (Kafesoğlu, 1980:42-45).

Yer-su ruhları merhametli ve koruyucu ruhlardır oldukları için, Eski Türk inançlarında mukaddes su kavramı içine, akıntılı olan bütün sular, ırmaklar, dereler ve pınarlar girmektedir. Bunların yanı sıra Nil, Fırat, Dicle ve Ganj gibi gerek efsanelerde gerekse gerçek hayatta dini düşüncenin ve ibadetin vazgeçilmez unsurları olarak görülen birçok büyük nehir de vardır. Bu sular, dini ve büyüsel pratiklerde, adet ve inanışlarda önemli bir araç konumundadır (Örnek, 1995: 103-104).

Su, evrendeki dört elementten biri olduğu gibi, aynı zamanda hayatın kaynağı, saflık timsali ve bereket sağlamaktadır. Hayat suyu bütün dünya mitolojilerinin en önemli motifi olduğundan, özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan topluluklar için suyun, hayat kaynağı ve yaşam gücüne sahip olması doğaldır. Altay ve Anadolu masallarında ölüm de kutsal ve sihirli bir güç olan hayat suyu ile dirilme motifleri çaktır. Bazı Altay efsanelerine göre göğün 12. katına kadar yükselen Dünya Dağı'nın üzerinde kayın ağacı ve bunun altındaki kutsal çukurda da Hayat Suyu bulunurdu. Bunun başında yine kutsal ruh olarak bir bekçi vardı. Hayat suyu ölümleri ve hastaları iyileştirdiği gibi ihtiyaçlara gençlik verirdi (Ögel, 1993: I/106-107).

Türkler, göller ve ırmakları hep canlı nesnelere olarak tasavvur etmişlerdir. Bu sebeple onlara verilen isimler sadece coğrafya isimleri değildir. Eski Türk inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda duyan, evlenen ve çocuk sahibi olan ve mahiyetinde birtakım gizli güçleri barındıran koruyucu bir iyedir (İnan, 2000: 50-51).

Günümüzde Anadolu'da su kültürüne bağlı olarak suyun temiz tutulması inancı devam etmektedir. Dere ve pınarları kirletmeme, temiz tutma aksi takdirde çarpılacağı şeklinde bir cezalandırma korkusu halen bu kültürlerin yaşamasında etkili olmaktadır. Ağrı ve Kars'ta ilkbaharda yıkanmak için akarsuya ilk defa girilirken, "ağırlığım, kirliliğim, kelliğim, keçeliğim bu suya" diye söylenirse ve bu üç kez tekrarlanırsa, o yılın sağlık ve huzur içinde geçeceğine inanılır. Yine Kars'ta yedi ayrı çeşmeden su toplayıp sabah ezanından sonra onunla banyo yapan genç kızın kısmetinin açılacağına inanılır (Kalafat, 1990: 45).

Eski Türklerde inanç sistemi üzerine yazılı kaynaklarda, su ve ateş motifine ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle özetlenebilir: Orhun Yazıtları'nda kutsal su kaynaklarından söz edilmektedir. Bu nedenle suların kirletilmesinden kaçınılır. Çağataylarda gündüz akan suya girmek yasaktır. Cengiz Han, suya saygıyı yasallaştırır ve suya saygı Anadolu Türk boylarında da sürer (Avcıoğlu, 1995:356).

Bu çalışmada suyun ve su kültürünün Çukurova halk kültüründeki yerini ve Çukurova'daki halk inançları üzerindeki etkisini inceleyeceğiz. Ayrıca Çukurova yöresindeki su ile ilgili halk inançlarının eski kültür izleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çukurova yöresindeki su ile ilgili inançları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

A. Çukurova Bölgesi Geçiş Dönemlerinde Su İle İlgili Halk İnançları

1. Doğum

1.1. Doğum Öncesi

1.1.1. Kısırlığı Giderme

1.1.2. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

1.2. Doğum Sırası

1.3. Doğum Sonrası

1.3.1. Kırklama

1.3.2. Konuşamayan Çocuk

1.3.3. Altını Islatan Çocuk

1.3.4. Aydaş Çocuk

2. Evlenme

2.1. Evlenme Öncesi

2.1.1. Kısmet Açma

2.1.2. Kız İsteme/Görücülük

2.1.3. Gelin Alma

2.1.4. Gelin İndirme

2.2. Evlenme Sonrası

2.2.1. Duvak

3. Ölüm

3.1. Ölünün Yıkanması

3.2. Ölünün Evden Çıkarılması Sırasında ve Sonrasında Evde Yapılan Uygulamalar

3.3. Mezarlarla İlgili İnançlar

B. Çukurova Halk Kültüründe Rüya İle İlgili İnançlarda Su

C. Çukurova Halk Kültüründe Büyü İle İlgili İnançlarda Su

D. Çukurova Halk Kültüründe Nazar İle İlgili Halk İnançlarında Su

E. Çukurova Halk Kültüründe Tabiat Olaylarıyla İlgili Halk İnançlarında Su

F. Çukurova Halk Kültüründe Yolculukla İlgili Halk İnançlarında Su

G. Çukurova Halk Hekimliğinde Su İle İlgili İnançlar

H. Çukurova Halk Kültüründe Suyun Döküldüğü Yer ve Zamanla İlgili Halk İnançlarında Su

I. Çukurova'da Hayvanlarla İlgili Halk İnançlarında Su

İ. Çukurova Halk Kültüründe Su Verme ve Su İçme İle İlgili İnançlar

Bu çalışmada yapılan tasnif Çukurova yöresinde su ile ilgili inanışların genel çerçevesini ortaya koymaktadır. Su kültürünün izlerine Çukurova halk kültürünü meydana getiren pek çok unsurda rastlanmaktadır.

A. Çukurova Bölgesi Geçiş Dönemlerinde Su İle İlgili Halk İnançları

1. Doğum

İnsanlar, özellikle “geçiş” anlarında zararlı dış etkilerle ve doğa üstü kuvvetlerden gelen tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu tehlikelere karşı koymak için bir takım büyüsel ritlere, çarelere başvurmak gerekmektedir. Gebe kadın, doğacak çocuğunu bir takım zararlardan korumak ve ona arzu ettiği nitelikleri verebilmek için, daha gebelik sırasında bazı yiyeceklerden ve eylemlerden kendisini uzak tutmak zorundadır. Doğum ve doğumun safhaları binlerce âdetin, batıl inancın istilasına uğramış olup, âdeta bunlar tarafından idare edilmektedir (Örnek, 1981:56).

Çukurova halk kültüründe doğum ile ilgili inançlarda su ile ilgili uygulamalar şunlardır:

1.1. Doğum Öncesi

1.1.1. Kısırlığı Giderme

- Çocuğu olmayan kadın nisan yağmurunun suyunu içerse çocuğunun olacağına inanılır (K1, K4).

- Hoca tarafından okunmuş olan su, çocuğu olmayan kadına içirilir (K5, K14).

- Hamile kalmak için hamile veya çocuklu kadının elinden su içilir veya bozuk para alınır (K15).

1.1.2. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

1.2. Doğum Sırası

- Hamile kadın için dua okunursa ve kadına zezem suyu içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır (K3).

- Bir kabın içine su konur, ağzı kapatılır. Üzerine Mushaf konur, yarım saat bekletilir. Bu sudan içen kadının kolay doğum yapacağına inanılır (K8).

- Hocanın elini yıkadığı su hamile kadına içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır (K10).

-Hamile kadının kocası elini yıkar, kadına kocasının elini yıkadığı su içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır (K1).

- Doğum sancısı başlayan kadına, kolay doğum yapan bir kadının elinden su içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır (K3, K8).
- Hacdan tas getirilip hamile kadına bu tasta su içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır (K4, K14).
- Akarsu üstünden geçirilen hamile kadının kolay doğum yapacağına inanılır (K5).

1.3. Doğum Sonrası

1.3.1. Kırklama

- Kırklı kadının yattığı odada su bulundurulursa al basacağına inanılır (K2).
- Kırklı evde su dolu kapların boşaltılması gerektiğine inanılır (K5, K14).
- Eskiden kadının 8 kırkı çıkarılırdı. Kırk basmasın diye 8 gün evdeki su kapları açık bırakılmazdı. Çocuğun kırkını çıkarmak için başında tülbent açılır. “Kırk, kırk, kırk” diyerek tülbente 40 damla su dökülür (K3).
- Kırk suyu çocuğun beşiğine, yastığına, yorganına, annenin yatağına serpilir (K8).
- Çocuğun kırkı çıkınca beşikteki bütün eşyaların yıkanması gerektiğine inanılır (K9).
- Kırk suyunun artmaması gerektiğine inanılır (K3).
- Loğusanın kırkı çıkana kadar ağzı açık kaplarda su bulundurulmaz (K10).
- Bebek doğar doğmaz yıkanır, yıkandıktan hemen sonra bir tas tuzlu su hazırlanıp her yerine dökülür. Özellikle koltuk altına dökülür. Bu işlem kırkı çıkana kadar her yıkanmada devam eder (K1).
- Annenin ve çocuğun kırklandığı sudan artan suyla çamaşırlarının yıkanması gerektiğine inanılır (K5).

1.3.2. Konuşamayan Çocuk

- Konuşamayan çocuğa davar çanıyla su içirilirse çocuğun konuşacağına inanılır (K4).

1.3.3. Altını Islatan Çocuk

- Altını ıslatan çocuğa tavşan pisliği 3 kere suyla içirilirse çocuğun bir daha altını ıslatmayacağına inanılır (K1, K14).
- Yengeç, içinde su olan bir kabın içinde 3 gün kalır. 3 günden sonra su bir bardağa süzülüp altını ıslatan çocuğa içirilirse çocuğun bir daha altını ıslatmayacağına inanılır (K2).

1.3.4. Aydaş Çocuk

- Aladağ'da yeni doğan çocuğun sağ dalında (sırtının sağında) bir beni bulunursa bu çocuk ulu sayılır ve çocuğun yıkandığı artık su zayıf çocuklara şifa yerine içirilir (K6).
- Derme deşirme (ardıç, murt, çam dal , gelincik, har, kekik, alıç) kaynatılır. Aydaş çocuğa derme deşirmenin suyu içirilirse ve çocuk bu suyla yıkanırsa, iyileşeceğine inanılır (K9).

2. Evlenme

Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenme; kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir dönemdir. Ailenin, toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunulan kültür tipinin belirli kurallarına

uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, âdet gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur (Başçetinçelik, 2009:149).

2.1. Evlenme Öncesi

2.1.1. Kısmet Açma

- Bahtı kapalı kızlar hocaya gidip muska yazdırırlar. O muskayı suya atıp arkalarına bakmadan giderlerse bahtlarının açılacağına inanırlar (K7).

- Bir kızın bahtını açtırmak için muska yazdırılır. 7 dereeden su getirtilip bir kazanda kaynatılır. Yazdırılan muska suyun içine atılır. Kız o suyla yıkanırca bahtının açılacağına inanılır (K11).

2.1.2. Kız İsteme/Görücülük

- Kız istemeye gidildiğinde kızıdan su istenir. Kız, suyu sol elini göğsüne koyup sağ eliyle vermezse o kız istenmez (K13).

- Yörüklerde kız verilmeden önce, oğlan tarafı soğukluk olmasın diye kız evinde su içmez (K2).

- Kız görmeye gidildiğinde dünürçü olan kişiler kız evinden su içmezler. Su içerlerse, dünürler arasına soğukluk gireceğine inanılır (K12).

2.1.3. Gelin Alma

- Gelin büyü varsa bozulsun diye Çakıt'tan (akarsu) geçirilir (K8).

2.1.4. Gelin İndirme

-Gelin yeni evine girerken kapıya su konursa rızkının bol olacağına inanılır (K9).

3. Ölüm

Ölüm, insan yaşamının sona ermesidir. Her toplumda doğum ve evlenmede olduğu gibi ölüm çevresinde de birçok âdet ve inanma kümelenmiştir. İnsan topluluklarının inanış ve törelerinde doğum ve evlenme gibi, ölüm de bir geçiş aşamasıdır. Ölümle ilgili âdet ve inanmalarda, korku büyük rol oynayan bir etken olarak görülmektedir. Din, ölüm korkusunu hafifletmekte, ancak tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacı güdülmektedir. Eski kültürlerden beri, bütün toplumlarda bir "öte dünya" tasarımı olmuştur. Buna göre, kişi öldükten sonra yaşamını öte dünyada sürdürmektedir. Gerek eski çağlarda gerekse günümüzde bu evrensel görüş, dinlerin öte dünya tasarımlarıyla da beslenmiş ve desteklenmiştir. Ölümle ilgili uygulamaların bir bölümünde de; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına kötülükte bulunmasını, zarar vermesini engellemek amacıyla yapılan işlemler görülür. Bu işlemlerin uygulanmasının kökeninde, ölenin isterse dönüp gelebileceği, arkada bıraktıklarına zarar verebileceği korkusu egemendir. Ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını düzeltmek, sarsılan toplumsal ilişkileri düzenlemek ve onların yeniden topluma katılmalarını sağlamak amacıyla da bir dizi uygulama yapılmaktadır. Bunların toplum yaşantısına olumlu katkıları olmakta, uygulanan bu âdet ve inanmalarda

komşuluk ilişkileri tazelenmekte ve sağlamlaştırılmaktadır (Örnek, 1979:108-109).

Çukurova halk kültüründe ölümle ilgili halk inançlarında su ile ilgili uygulamalar şunlardır:

3.1. Ölünün Yıkılması

- Ölünün yıkama suyunu kendi evindeki sudan kullanılır. Başkası gönülsüz verirse, o suyun haram olacağına inanılır (K9).
- Ölünün yıkama suyuyla yüzünü yıkayan kişinin başının ağrımayacağına inanılır (K3).
- Ölünün yıkandığı suya basan kişide yara çıkacağına inanılır (K4).
- Ölünün yıkandığı yere bir satır su konur, içine de bir tas konur. Ölünün gelip oradan su içtiğine inanılır (K5).
- Ölünün yıkama suyu için yakılan ateş suyla söndürülmez. Ateşin kendi kendine sönmesi gerektiğine inanılır (K13).
- Ölünün yıkama suyunun kaynatıldığı kazanın 3 gün yerinde bırakılması gerekir. Başka bir amaçla kullanılan kazanın ise hemen kaldırılması gerekir. Ağzı açık bırakılan kazanın ölü suyu kaynatmak isteyeceğine inanılır. Sacayağı üzerinde bırakılan kazanlara, “Ölü kazanı bu kazan, niye bunun ağzı açık” denilir (K11).
- Ölen kişinin yıkandığı suyu aldığımız kazan ters çevrildikten sonra üzerine bir tasla su konulması gerektiğine inanılır (K15).

3.2. Ölünün Evden Çıkarılması Sırasında ve Sonrasında Evde Yapılan Uygulamalar

- Kapı önünden tabut geçerken arkasından su dökülmemesi gerektiğine inanılır (K2).
- Ölü evindeki su dolu kapların boşaltılması gerektiğine inanılır (K3).

3.3. Mezarlarla İlgili İnançlar

- Mezarın üstüne yeşil ağaç dalları atılır, mezarın üstü sulanır.

B. Çukurova Halk Kültüründe Rüya ile İlgili İnançlarda Su

Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. İnsanlar, rüyasında gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar.

Çukurova halk kültüründe su ile ilgili inançlarda su ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Rüyada su, yeşil, mavi görmek hayırlı sayılır (K4).
- Rüyada yağmur görülürse, bereketin olacağına inanılır (K7).
- Rüyada bir kişi su içtiğini görürse, o kişinin içinin ferahlayacağına, mutlu olacağına inanılır (K11).
- Rüyada ölmüş bir kişi suyun içinde görülürse, o kişinin kendisinin ardından döktüğümüz gözyaşlarıyla zor durumda olduğuna ve ağlamamamız gerektiğine inanılır.
- Rüyada berrak su görülürse, hayırlı; bulanık su görülürse, kötü bir olayın olacağına inanılır (K3).
- Rüyada su görülürse, berraklığın, temizliğin olacağına inanılır (K8).
- İyi bir rüya görülmüşse, rüyanın aynaya ya da suya anlatılması gerektiğine inanılır (K11).

C. Çukurova Halk Kültüründe Büyü İle İlgili İnançlarda Su

Büyü; iyi ve kötü sonuç almak için tabiat ögelerini, yasalarını etkileyerek, bu olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamına verilen addır. Bu anlamı ile kelimenin kavramı genişler. Halk dilinde büyü daha dar bir alanda kalan işlemler için kullanılır: Bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan "kötü büyü", bir kişide karısına karşı sevgi uyandırmak veya evine bağlılık sağlamak için yapılan "olumlu büyü" (muhabbet tılsımı) gibi. Bu türden etkilenmelerin öteki tipleri geçerli oldukları yerlere, şartlara, amaçlarına ve uzmanları olup olmadığına göre halk geleneğinde çeşitli adlar alırlar (Boratav, 1997:106).

Çukurova halk kültüründe büyü ile ilgili inançlarda su ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Evde biri tarafından konulmuş muska bulununca suya atılır (K12).
- Üzerinde büyü olduğunu düşünen bir insan "Büyü kara suya kessin" der. Büyünün etkisi geçer (K13).
- Sabunu kuyuya atıp "Sabun gibi erisin" diye büyü yapıldığına ve o kişinin de sabun gibi eriyeceğine inanılır (K15).

D. Çukurova Halk Kültüründe Nazar İle İlgili Halk İnançlarında Su

Nazarlık, bir yönüyle, kötü gözlerin ve kıskançlık duygularının sebep olabileceği hastalıklardan, sakatlıklardan koruma niteliğiyle, muskanın işini görür. Ama adından da anlaşılacağı üzere onun asıl görevi kötü gözlerden korumadır.

Çukurova halk kültüründe nazar ile ilgili inançlarda su ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Nazardan korunmak için köz saydırılır. Bir tasın içine su konur. Yanan ateşten alınan közler dua okunarak suya bırakılır. Közler suya atılırken nazarından şüphelenilen kişilerin isimleri sayılır. Cass diye bir ses çıkınca, "te filancanın gözü" denir. Közler suyun yüzünde durursa göz değmediğine, dibine çökerse göz değdiğine inanılır. Köz saydırılan su nazara uğrayan kişiye içirilir, nazara uğrayan kişinin yıkanacağı suya katılır. Kömürler de nazar değdiren kişinin yoluna dökülür. Böylelikle nazardan korunulacağına inanılır (K13).
- Kirli çorap yıkanıp suyu kapının önüne dökülürse nazardan korunulacağına inanılır (K12).

E. Çukurova Halk Kültüründe Tabiat Olaylarıyla İlgili Halk İnançlarında Su

Bir tabiat olayının yerler ve topluluklara göre değişen, çoğu kez aynı bölgede bile birbirinden çok farklı, kimi de çelişkili inançlar yaratmaktadır.

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı âdetler çok eskilere dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanı yoktur. Yağmur duasının amacı, yağması geciken yağmurların yağmasını sağlayarak kıtlığı, kuraklığı önlemektir (Artun, 2000:40-59).

Yağmur, ilkellerden bugüne insanlık tarihinde çok önem taşır. Gökten inen bereket olarak nitelenen yağmur, kutsal bir nitelik kazanmıştır. Yağmur dualarının kökeninde kutsallık yatar. Doğayla barışık olma dileği, birtakım ibadetler ve ritlerle tamamlanır. (Artun, 2000:40-59).

İslamiyet öncesi Türk kültüründe de yağmur yağdırma törenlerinin yapıldığını biliyoruz. Duanın İslâmî kelime olmasından yola çıkılarak yağmur duasının İslâmîyet sonrası oluşmuş bir adet olduğunu savunan araştırmacılara katılmamız olanaksızdır (Acıpayamlı,1965: 3-4). Günümüzdeki yağmur yağdırma törenlerine İslâmîyet öncesi Orta Asya kültüründe de var olan, Anadolu’da İslâmî renge bürünmüş bir âdet diyebiliriz (Artun, 2000: 40-59).

Dinî ayinlerden amaç, insanı Tanrı’yla yakınlaşacağı kutsal bir alana çekmektir. Ayinler inananların kutsal bir atmosfere girmesini sağlayan kurallar ve törensel davranışların bütünüdür. Arkaik ve geleneksel toplulukların tanınması, mitosların ritüel davranışlarla ve insan topluluklarının hayatını yöneten kurumlarla ilişkisini göstererek bunların önemini ve anlamını ortaya koymuştur. Mitos, inanılması gereken bir hikâye olarak algılanır, bu da ritlerin doğmasına neden olur. Mitoslar insanla dünya arasındaki bütünlüğün sezgisidir (Artun, 2000:40-59).

Çukurova halk kültüründe tabiat olaylarıyla bağlantılı su ile ilgili inançlar şunlardır:

- Yağmur yağarken dilek tutulur (K2).
- Yağmurun bereket getireceğine inanılır (K4).
- Nisan yağmurunda yıkanmanın dertlere iyi geleceğine inanılır (K7).
- Nisan yağmurunun bereket getireceğine inanılır (K12).
- Dolu yağışının durması için evin en büyük erkek çocuğuna 3 tane dolu bıçakla kestirilir. Yere düşen dolu ele alınmadan yerde kesilir. Çocuk, doluyu keserken “Anamın ilk çocuğuyum.”der. “Bismillah gel geç” denerek ortasından bıçak atılır (K9).
- Acar ay, ilk ay, yeni ay, hilal çıktığında dua okunurdu. Bazen ay kurağa doğdu, derler. Nisandan mayısa geçildiği zamanda ay doğduğunda kurağa doğmasını, yağışlı geçsin diye okunurdu (K11).
- Çukurova konar göçerlerinde yağmur çok yağdığında dinmesi için dışarıya, çadırın kendirine tokaç asılır (K12).
- Yağmurun durması için köse (sakalsız) olanların ismi sayılır. 40 kişi sayılabilirse yağmur durur (K14).
- Düğün kurulduğunda yağmur yağıyorsa dinmesi için komşuların süpürgesi toplanıp yakılır (K1).
- Poyraz çıkması için iki evli olan birisinin süpürgesi çalınarak yakılır. Poyraz çıkmazsa her yer çamur olur (K15).
- Yağmur kesilsin, poyraz çıksın diye kamış yakılır (K2, K9).
- Kurak günlerde yağmurun yağması için, kaplumbağayı yağmur yağmıncaya kadar ters döndürenler, ayağından ağaca asanlar olur. Kaplumbağanın kabuğu da direğe asılmaktadır. Allah’a yalvaracağına, yağmur yağacağına inanılırdı. Yağmur yağdığında kaplumbağa serbest bırakılır (K4).
- Yılan öldürüldüğünde yakılırsa yağmur gelir. Karayılan öldürüldüğünde başa kötü bir iş geleceğinden korkulur. Bu yüzden boz yılan yakılır (K7, K11).
- Yağmur yağmadığı zaman dua edilir. Kellik hastalığı olanlar tarafından bir miktar taş çıkın yapılarak okunur, okunan taşların akan suya atıldığı zaman yağmur yağacağına inanılır (K6, K15).
- Yağmur duası bir köy ya da birkaç köy birleşerek yapılır. Bir hayvan kesilir, yenilir, içilir, kesilen hayvanın kafası suya atılır, toplanılıp dönene kadar bazen yağmurun bastırıldığı olur, yine de yağmur Allah’tan gelir, dua sadece yardımcı olur (K4, K13).

- Yağmur yağmadığı zaman yağmur duasına çıkılır. Ağaca elbiseler giydirilip geline benzetilir. Daha sonra ev ev gezilip kapılar çalınır, açan ev sahibine:

“Çomçalı gelin çom ister,
Bir kaşıcak un ister,
Un verenin oğlu olsun,
Tuz verenin kızı olsun. “

diye söylenir. Bir helke ya da bir tas su kapıdakilerin başından aşağıya serpilir. Un, bulgur, yağ, para gibi şeyler verilir. Toplananlar köy gençleri tarafından paylaşılır ya da toplu pişirilip yenilir (K12, K13).

F. Çukurova Halk Kültüründe Yolculukla İlgili Halk İnançlarında Su

- Bir insan yolculuğa çıkacağı zaman, giderken arkasından bir tasla veya bardakla su dökülür. Yolculuğa çıkan kişinin, o zaman su gibi akıp hemen gidip geleceğine inanılır (K12).

G. Çukurova Halk Hekimliğinde Su İle İlgili İnançlar

İnsanın varoluşuyla yaşıt olan halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar, günümüzde “kültür mührümüzün izlerini taşıyan” yaşayan tarih olarak değerlendirilmektedir. İnsanoğlu hastalıklardan korunmak ve hastalandığında iyileşmek için sihir, büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden yararlanmışır. İnanılan ve güven duyulan bu etmenler halk hekimliği uygulamalarının yaşama geçirilmesini kolaylaştırmış ve insanlık tarihi boyunca sürmesini sağlamıştır (Polat, 1995:1).

Çukurova halk hekimliğinde su ile ilgili inançlar şunlardır:

- Sarılık hastası mevsim yazsa kibleye bakan bir pınarda yıkanır, mevsim kısa kibleye bakan bir pınardan su alıp o suyla yıkanırsa hastalığının iyileşeceğine inanılır (K7, K9).
- Sarılık hastası bir derenin üst tarafından işeyip derenin alt tarafından su içerse hastalığının iyileşeceğine inanılır (K11, K12).
- Delirenlere mutlak yazdırılıp boyunlarına takılır. Nisan yağmurunun suyu veya pınar suyu içirilir, armut çiçeği toplanıp çay içirilir. Bunların akıl hastalarına iyi geleceğine inanılır.
- Sıtma olanlar için sıtma muskası yazdırılır. Muska suyun içine atılıp bekletilir, hastaya o sudan içirilirse hastalığın iyileşeceğine inanılır (K15).

H. Çukurova Halk Kültüründe Suyun Döküldüğü Yer ve Zamanla İlgili Halk İnançları

- Kaynar su yere dökülmez. Dökülürse besmele çekilip “destur” denilir. Sebebi cinler yavrularını bırakmış olabilir (K1, K3).
- Sabah erkenden evin etraf sulanırsa meleklerin geleceğine inanılır (K3).
- 7 adım yolda bir içim suyun hakkı olduğuna inanılır (K6).
- Toprağa su döktükten sonra “Mis gibi koktu” demenin günah olduğuna inanılır. Ölüler “Bir avuç toprağı bize çok görüyor” dermiş (K8).
- Bulaşık suyunun içinde nimet olduğu için insan geçecek yere dökülmesinin günah olduğuna inanılır (K9).
- Bulaşık suyu tepelenecek bir yere dökülmez, dökülürse cin çarpacağına inanılır (K9).
- Bulaşık suyunun döküldüğü yerin üstünden atlanmaması gerektiğine, besmele çekilip uzağından dolanılması gerektiğine inanılır (K11, K12).
- Bulaşık suyunu lağıma dökmek günah olduğu için bir ağaç dibine dökmek gerekir (K14).
- Bulaşık suyu eşige dökülmez, dökülürse cin çarpacağına inanılır (K7, K15).

- Bulaşık suyu kül dökülen yere dökülmez, dökülürse cin çarpar (K14, K15).
- Lavabo suyunun borusu kanalizasyon suyuna bağlanmaz, bağlanırsa rızkın eksik olacağına inanılır (K12, K14).
- Güneyden kuzeye doğru akan suların uğurlu olduğuna inanılır (K3, K5).
- Yıkanan bebeğin suyu eşik başına ya da yola dökülmez. Yıkama suyunun bir ağaç dibine dökülmesi gerektiğine inanılır (K15).

I. Çukurova'da Hayvanlarla İlgili Halk İnançlarında Su

Hayvanlar kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler ve yaradılışları ile dönüşümlerini açıklayan efsanelere, inanışlara konu olurlar. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak; halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenirler (Boratav, 1997:56).

Çukurova'da hayvanlarla ilgili halk inançlarında su ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Köpek ıslanıp davarlar arasına girerse ve silkelenip suyunu hayvanlara sıçratırsa suyunun değdiği hayvanın etinin yenmeyeceğine inanılır (K1).
- Ata binen bir insanın arkasına cinin bindiğine fakat üzerinde cin olduğu sürece atın su üzerinden atlamayacağına inanılır (K4).

İ. Çukurova Halk Kültüründe Su Verme ve Su İçme İle İlgili İnançlar

- Bir kişiye ya da bir hastaya istemesini beklemeden su verilirse çok hayra geçileceğine inanılır (K3).
- Bir kişiye istemesini beklemeden su verilirse zezem yerine geçeceğine inanılır (K4).
- Birisi su verdiğinde o kişiye "Su gibi aziz olasın" demek gerekir (K13).
- Zemheride su içmenin faydalı olduğuna inanılır (K2, K14).
- Hamile kadın çok su içerse çocuğun cildinin güzel olacağına inanılır (K7, K8).
- Ayakta su içen kişinin şeytanın sırrını tuttuğuna inanılır (K12).
- Suyu bir seferde hayvanların içtiğine inanılır. Suyu helal etmek için yudum yudum 3 seferde içmek gerektiğine inanılır (K15).

Sonuç

İnançlar, halk kültüründe eskiden olduğu gibi günümüzde de işlevselliğini sürdürmektedir. Türk halk kültürünü meydana getiren unsurlardan biri olması nedeniyle inançlar, bu kültürün bir parçası olarak varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde "batıl" olarak nitelenen inançların insanların hayatında hala önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu inanışlarda eski kültür izlerine ve eski Türk inanç sistemine ait pek çok inanç vardır.

Çukurova halk kültüründe su ile ilgili inanışlara yer verilen bu çalışmada da Türklerin eski inanç sistemlerine dair izlere rastlanmaktadır. Doğum ile ilgili inanışlarda kadının kolay doğum yapabilmesi için akarsu üzerinden geçirilmesi, aydaş çocuğa deşirme suyunun içirilmesiyle iyileşeceğine inanılması, kırk suyunun annenin ve çocuğun yatağına serpilmesi Çukurova halk kültüründe eski inanç sistemine ait izlerdir. Hamile kadına okunmuş su veya

zemzem suyu içirmenin doğumu kolaylaştıracağı inancı ise eski inanç sistemine dair inanışların İslami bir kisveye büründüğünün göstergesidir.

Evlenme ile ilgili inançlarda bahtı kapalı kızların hoca tarafından okunmuş muskayı suya atıp arkalarına bakmadan gitmeleri veya bu suyla yıkanmaları, gelin yeni evine girerken kapıya su konması da eski inanç sistemiyle ilgilidir. Ölüm ile ilgili Çukurova halk inançlarında özellikle ölünün yıkanması esnasında eski Türk kültürü izlerine rastlanmaktadır. Ölünün yıkama suyuyla yüzünü yıkayan kişinin başının ağrımayacağı, ölünün yıkandığı suya basan kişide yara çıkacağı, ölünün yıkandığı suyun tepelenmemesi gerektiği gibi inanışlar bunun başlıca örnekleridir.

Rüyada yağmur görülürse bereketin olacağı, bir kişi su içtiğini görürse o kişinin içinin ferahlayacağı düşüncesi; evde muska bulunursa bunun akan suya atılması; yağmur yağarken dilek tutulması; sarılık hastası bir derenin üst tarafından işeyip derenin alt tarafından su içerse hastalığının iyileşeceğine inanılması; hamile kadın çok su içerse çocuğun cildinin güzel olacağı gibi inanışlar da yine Çukurova halk kültüründe eski inanç sistemine ait izler taşımaktadır ve bu bölgede su kültürünün varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

Kaynakça

Akarsu, Bedia (1988), Felsefe Terimleri Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Akyol, Neriman Senem (2006), Adana (Merkez) Halk Kültüründe Halk İnançları Bayramları ve Törenler, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Avcıoğlu, Doğan (1995), Türklerin Tarihi, C.1, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Bayat, Fuzuli (2006), Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Boratav, Pertev Naili (1997), Folklor ve Edebiyat I-II, Adam Yayınları, İstanbul.

Doğan, Ahmet (2002), İslâmiyet'ten Önceki Türk İncancına Dair, Türkler Ansiklopedisi, C.3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Doğaner, Ali (2013), Çukurova Konargöçerlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Eliade, Mircea (2003), Dinler Tarihine Giriş, Çev: Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Ercan, Emine Hilal (2006), "Balkanlarda Gökyüzü ile İlgili İnanışlar ve Halk Takvimi", Milli Folklor, Feryal Matbaası, Ankara.

İnan, Abdülkadir (2000), Şamanizm, Ankara.

Roux, Jean Paul (1994), Türklerin ve Moğolların Eski Dini, İstanbul.

Kafesoğlu, İbrahim (1980) Eski Türk Dini, Ankara.

Kalafat, Yaşar (1990), Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara

Karakaş, Ayhan (2005), Feke Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kılıç, Abdullah (2001), "Isparta Yöresi Halk İnançları", Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri, Evrak Yayınları, Ankara.

Kılıç, Enise (2010), Osmaniye İli Düziçi İlçesi Halk Kültüründe Halk İnançları, Bayramlar ve Törenler, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Köseler, Sait (2008), Hatay İli Kırıkhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Meydan Larousse (1971), "İnanç", C.6, İstanbul.

Ocak, Ahmet Yaşar (2000), Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İstanbul.

Ögel, Bahaeddin (1993), Türk Mitolojisi, I, Ankara.

Örnek, Sedat Veyis (1981), "Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 25-34.

Radloff, Wilhelm (1976), Sibirya'dan Seçmeler, Çev. Ahmet Temir, İstanbul.

Savur, Suat (2010), Adana İli Tufanbeyli İlçesi Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Tezcan, Mahmut (1996), Kültürel Antropoloji, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Tülüce, Lütfiye (2009), Osmaniye İli Merkez İlçeye Bağlı Köy ve Mahallelerde Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yardımcı, Mehmet (1993), "Çukurova'da Ölümle İlgili İnanışlar Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili", II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana Ofset, Adana.

Yılmaz, Mehmet Ali (2005), Aladağ Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yolcu, Fatmagül (2008), Adana İli Ceyhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yörükan, Yusuf Ziya (1998), Müslümanlıktan Evvel Tük Dinleri, Şamanizm, İstanbul.

Sözlü Kaynak Kişi Listesi

K1: Güler ÖZMÜ, 56, evli, yüksekokul mezunu, emekli öğretmen, Kozan doğumlu, Adana.

K2: Güner BEDİR, 60, evli, kısmen okuma-yazma biliyor, ev hanımı, Karaisalı doğumlu, Adana.

K3: Yıldız ALTIPARMAK, 60, evli, endüstri mezunu, ev hanımı, Adana doğumlu, Adana, 2006.

K4: Yeşim KARATEKE, 30, bekar, üniversite mezunu, muhasebeci, Adana doğumlu, Adana.

K5: Ayşegül BAYRAKÇI, 30, evli, lise mezunu, ev hanımı, Kozan doğumlu, Adana.

K6: Fahriye SEYHANLI, Osmaniye- Kumarlı Köyü, 1963, Üniversite mezunu-Emekli Öğretmen.

K7: Salih SEYHANLI, Osmaniye- Küllü Köyü, 1963, Üniversite mezunu-Emekli Öğretmen.

- K8: Fatma AYSUNGUR, Osmaniye, 1975, İlkokul mezunu, Ev hanımı.
K9: Ülkü ALIŞAN, 41, evli, lise mezunu, memur, Kozan doğumlu, Adana.
K10: Zübeyde TARI, 50, evli, ilkokul mezunu, emekli memur, Kozan doğumlu, Adana.
K11: Aysel ARIKAN, 36, evli, ortaokul mezunu, ev hanımı, Kozan doğumlu, Adana.
K12: Hüsne DÜLDÜL, 61, evli, okuma-yazma bilmiyor, ev hanımı, Kozan doğumlu, Adana.
K13: Tamer KÖKER, Osmaniye- Yeniköy Köyü, 1973, Lise mezunu, Serbest meslek sahibi, Osmaniye.
K14: Emine POSTALLI, Osmaniye- Koçyurdu Köyü, 1947, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Osmaniye.
K15: Ayşe KÖSE, Osmaniye- Toprakkale İlçesi, 1983, Üniversite mezunu, Öğretme, Osmaniye.